

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นเครื่องมือช่วยในการวิจัยบทบาทของครูสังคมศึกษาต่อการส่งเสริมโครงการจักรยานเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและพลังงานของโรงเรียนไชยโรจน์วิทยา สังกัดสำนักงานการศึกษาเอกชน อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นความรู้พื้นฐานในการวิจัย ซึ่งได้นำมาเรียบเรียงตามประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

1. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาท
2. ครูสังคมศึกษาและบทบาทของครูสังคมศึกษา
3. โครงการจักรยานเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและพลังงาน
4. บทบาทของครูสังคมศึกษาต่อการส่งเสริมโครงการจักรยานเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและพลังงานของโรงเรียนไชยโรจน์วิทยา
5. โรงเรียนไชยโรจน์วิทยา
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาท

ความหมายของ “บทบาท” (Role) ได้แก่ส่วนที่เคลื่อนไหว (Dynamic) ของสถานภาพ โดยทั่วไปสมาชิกของสังคมมักแสดงบทบาทตามสถานภาพของแต่ละคนในสังคมที่ตนสังกัด อยู่เสมอ ดังที่ สุพัตรา สุภาพ (2526, หน้า 34) ได้ให้ความหมายของบทบาทว่าเป็นการปฏิบัติตาม สิทธิและหน้าที่ของสถานภาพหรือตำแหน่ง การกำหนดบทบาทจะช่วยกำหนดความรับผิดชอบ ของงานต่าง ๆ ด้วย

ดังนั้น บทบาทจึงหมายถึงข้อกำหนดแห่งพฤติกรรมระหว่างบุคคลซึ่งผูกพันกับบุคคล ประเภทต่าง ๆ ที่มีลักษณะเฉพาะตัวบางประการ “ประเภท” (Categories) ดังกล่าวคือ “สถานภาพ” (Status) หรือ “ตำแหน่ง” (Position) ทฤษฎีบทบาทได้ใช้สถานภาพ หรือ “ตำแหน่ง” เพื่อหมายถึง ส่วนหรือองค์ประกอบต่าง ๆ ของกลุ่มทางสังคมที่ได้รับการจัดระเบียบแล้ว จากแนวคิดทฤษฎี บทบาทนั้นนักทฤษฎีบทบาทมีสมมุติฐาน (Assumption) ร่วมกันอยู่สองประการคือ

ประการแรก “บทบาท” เป็นสิ่งที่ต้องเรียนรู้ในกระบวนการปฏิสังสรรค์ทางสังคม ประการที่สอง ในการปฏิสังสรรค์กับคนอื่น บุคคลต้องพิจารณาตนเองและคนอื่น ๆ ว่าเจ้าของสถานภาพบางชนิด และเขาได้ใช้สิ่งที่เขาได้เรียนรู้อะไรเป็น “ความคาดหวัง” (Expectation) ซึ่งผูกพันกับสถานภาพ นั้น ๆ เป็นเครื่องแนะแนวทางการกระทำของเขา แนวความคิดทางบทบาทแบ่งได้ออกเป็น 2 ลักษณะ ได้แก่ ลักษณะแนวโครงสร้างนิยามและลักษณะแนวปฏิสังสรรค์สัญลักษณ์นิยาม

แนวโครงสร้างนิยามมุ่งสนใจเนื้อหาโครงสร้างและหน้าที่ของสถานภาพทางสังคม การจัดระเบียบและผลของบทบาทต่าง ๆ ต่อระบบ กล่าวคือ บทบาทจะถูกมองว่าเป็นสิ่งที่ ถูกกำหนดกฎเกณฑ์ไว้ในสังคม ถูกคาดหวังไว้ว่าบุคคลในสถานภาพใดควรมีสถานภาพใด ควรมีบทบาทอย่างไร เมื่อบุคคลเข้าดำรงสถานภาพต่าง ๆ ตามที่คิดว่าเป็นค่านิยมบรรทัดฐาน ที่กำหนดให้มีบทบาทพฤติกรรมนั้น ๆ

ส่วนในแนวปฏิสังสรรค์ ให้ความสำคัญกับขบวนการซึ่งบุคคลจะทำความเข้าใจได้ว่า บุคคลอื่นให้ความคาดหวังกับตนเองอย่างไร ในการที่จะมีบทบาทในสังคมอันจะเกิดขึ้น จากการที่บุคคลมีปฏิสังสรรค์ทางสังคมต่อกัน (สุธีรัตน์ มหาสิงห์, 2542, หน้า 9-10)

จากแนวคิดหรือความเชื่อพื้นฐานเกี่ยวกับบทบาทของนักทฤษฎีที่กล่าวถึงบทบาท มีทฤษฎีที่สำคัญ 5 ทฤษฎีคือ (อ้างใน อนุชญา สุภโศภณ, 2535, หน้า 23-24)

1. ทฤษฎีของกู๊ด (Good's Role Theory)

กู๊ด เป็นนักสังคมวิทยา เขากล่าวว่า “บทบาทคือแบบแผนของพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับ หน้าที่ของแต่ละบุคคล และบทบาทดังกล่าวควรเป็นไปตามข้อตกลงที่มีต่อสังคมนั้น ๆ”

2. ทฤษฎีของราล์ฟ ลินตัน (Ralph Linton's Role Theory)

ราล์ฟ ลินตัน เป็นนักมานุษยวิทยาที่มีชื่อเสียงมาก เขากล่าวว่า “ตำแหน่งสถานภาพเป็นผู้กำหนดบทบาท เช่น บุคคลที่มีตำแหน่งเป็นครูต้องแสดงพฤติกรรมเป็นตัวอย่างที่ดีแก่ลูกศิษย์ เป็นต้น ผู้ที่มีตำแหน่งจะปฏิบัติหน้าที่ได้สมบทบาทหรือไม่ย่อมขึ้นอยู่กับองค์ประกอบหลาย ๆ อย่าง เช่น บุคลิกภาพของผู้สวมบทบาท ลักษณะของสังคม ตลอดจนขนบธรรมเนียม ประเพณี และวัฒนธรรมของสังคมนั้นด้วย”

3. ทฤษฎีของโนเดล (Nodel's Role Theory)

โนเดล เป็นนักมานุษยวิทยา กล่าวว่า บทบาทคือส่วนประกอบที่ส่งผลต่อพฤติกรรม

3 ลักษณะ คือ

3.1 ส่วนประกอบที่ส่งเสริมบทบาท เช่น ครูต้องพูดเก่ง หรือมีอารมณ์ขัน

3.2 ส่วนประกอบที่มีผลสำคัญต่อบทบาทและขาดมิได้ เช่น เป็นครูต้องสอนหนังสือ เป็นแพทย์ต้องรักษาคนไข้ เป็นตำรวจต้องจับคนร้าย

3.3 ส่วนประกอบที่เป็นไปตามกฎหมาย เช่น ครูต้องเป็นสมาชิกคุรุสภา เป็นต้น

4. ทฤษฎีของโฮมันน์ (Homann's Role Theory)

โฮมันน์ เป็นนักสังคมวิทยา เขากล่าวว่า “บุคคลจะเปลี่ยนบทบาทไปตามตำแหน่งเสมอ เช่น ตอนกลางวันแสดงบทบาทสอนหนังสือเพราะมีตำแหน่งเป็นครู ตอนเย็นแสดงบทบาทเรียนหนังสือเพราะมีตำแหน่งเป็นนิสิตภาคสมทบ เป็นต้น”

5. ทฤษฎีของพาร์สัน (Parson's Role Theory)

พาร์สันเป็นนักสังคมวิทยา เขากล่าวว่า “ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ในสังคมทำให้มนุษย์ต้องเพิ่มบทบาทของตน เช่น บุคคลที่มีเพื่อนมากก็ต้องแสดงบทบาทมากขึ้นเป็นเงาตามตัว”

จากทฤษฎีของพาร์สันจะเห็นได้ชัดเจน เช่น จากสังคมเล็กในบ้านทุกคนต้องรู้จักและติดต่อกันอยู่ตลอดเวลา มีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด รู้จักปฏิบัติตนต่อบิดา มารดา ญาติพี่น้องให้เกิดความรักใคร่กลมเกลียวกัน มีความสามัคคีต่อกัน

ส่วนในสังคมที่กว้างขึ้น เช่น สถาบันการศึกษา สถานที่ทำงาน ฯลฯ บุคคลในสถานที่ดังกล่าวต้องมีมนุษยสัมพันธ์ซึ่งกันและกันเพื่อให้สะดวกแก่การทำงานร่วมกัน ทุกคนในสังคมยิ่งรู้จักกันมากเท่าใดความคล่องตัวและความเป็นปึกแผ่นของสังคมยิ่งมากขึ้นเท่านั้น

ทฤษฎีบทบาทเน้นให้เห็นถึงการปฏิบัติตามหน้าที่ ตามตำแหน่งและสถานภาพของบุคคลแต่ละบุคคลซึ่งมีหลายสถานภาพ ดังนั้นในแต่ละบุคคลจึงมีหลายบทบาทในขณะเดียวกันแต่ละแสดงบทบาทใดในเวลาใดขึ้นอยู่กับว่าบุคคลนั้นกำลังมีปฏิสัมพันธ์กับผู้ที่อยู่ในตำแหน่งคู่ (Coposition) คนใด เช่น ผู้ชายจะแสดงบทบาทของสามีก็ต่อเมื่อมีปฏิสัมพันธ์กับภรรยา แสดงบทบาทของครูก็ต่อเมื่อมีปฏิสัมพันธ์กับนักเรียน แสดงบทบาทพ่อต่อเมื่อมีปฏิสัมพันธ์กับลูก แสดงบทบาทของพยาบาลก็ต่อเมื่อมีปฏิสัมพันธ์กับผู้รับบริการสุขภาพหรือคนไข้ เป็นต้น

การที่บุคคลจะแสดงบทบาทของตนได้เหมาะสมขึ้นอยู่กับความคาดหวังในบทบาทของตนเองและผู้อื่นและทักษะในการแสดงบทบาท ซึ่งจะพัฒนาจากการเรียนรู้ทั้งทางตรงและทางอ้อม บทบาทของแต่ละคนมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา แต่ละบทบาทต้องการการปรับตัวแตกต่างกันออกไป กรณีมีหลายบทบาทอาจเกิดความขัดแย้งในบทบาท ถ้ามีความขัดแย้งมากอาจทำให้เกิดความตึงเครียดในบทบาท (role stress) ได้

อัลพอร์ท (Allport, 1964, p. 181) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับการแสดงบทบาทของบุคคล ขึ้นอยู่กับปัจจัย 4 อย่าง คือ

1. ความคาดหวังในบทบาท (Role Expectation) เป็นบทบาทตามความคาดหวังของผู้อื่น หรือเป็นบทบาทที่สถาบัน องค์กร หรือกลุ่มสังคมคาดหวังให้บุคคลปฏิบัติตามสิทธิหน้าที่ ที่บุคคลนั้นครองตำแหน่งอยู่

2. การรับรู้บทบาท (Role Perception) เป็นการรับรู้บทบาทของคนว่าควรจะมีบทบาท อย่างไร และสามารถมองเห็นบทบาทของตนเองได้ตามการรับรู้ นั้น ซึ่งเกี่ยวข้องกับสัมพันธกับ ความต้องการของบุคคลนั่นเอง ทั้งนี้การรับรู้บทบาทและความต้องการของบุคคลขึ้นอยู่กับ ลักษณะพื้นฐานส่วนบุคคล ตลอดจนเป้าหมายในชีวิตและค่านิยมของบุคคลที่สวมบทบาทนั้น

3. การยอมรับบทบาทของบุคคล (Role Acceptance) ซึ่งเกิดขึ้นได้เมื่อมีความสอดคล้อง กันของบทบาทตามความคาดหวังของสังคมและบทบาทที่ตนเองรับรู้อยู่ การยอมรับบทบาทนี้ เป็นเรื่องเกี่ยวข้องกับความเข้าใจในบทบาทและการสื่อสารระหว่างสังคมและบุคคลนั้น ทั้งนี้เพราะว่าบุคคลไม่ได้ยินดียอมรับบทบาททุกบทบาทตลอดไป แม้ว่าจะได้รับการคัดเลือก หรือถูกแรงผลักดันจากสังคมให้รับตำแหน่งและให้มีบทบาทหน้าที่ก็ตาม เพราะถ้าหากว่าบทบาท ที่ได้รับนั้นทำให้ได้รับความเสียหายหรือเสียผลประโยชน์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้าขัดแย้ง กับความต้องการหรือค่านิยมของบุคคลนั้น ผู้ครองตำแหน่งอยู่ก็จะพยายามหลีกเลี่ยงบทบาทนั้น ไม่ยอมรับบทบาทนั้น ๆ

4. การปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ของบุคคล (Role Performance) เป็นบทบาทที่เจ้าของ สถานภาพแสดงจริง (Actual Role) ซึ่งอาจจะเป็นการแสดงบทบาทตามที่สังคมคาดหวัง หรือเป็นการแสดงบทบาทตามการรับรู้และความคาดหวังของตนเอง การที่บุคคลจะปฏิบัติตาม บทบาทหน้าที่ได้ดีเพียงใดนั้นก็ขึ้นอยู่กับระดับการยอมรับบทบาทนั้นของบุคคลที่ครองตำแหน่ง ซึ่งเนื่องมาจากความสอดคล้องกันของบทบาทตามความคาดหวังของสังคมและการรับรู้บทบาท ของตนเอง

บรูมและซีลนิกซ์ (Broom & Selznick, 1973, p. 36) ได้กล่าวถึงบทบาทว่าประกอบด้วย ลักษณะต่าง ๆ 3 ประการ คือ

1. บทบาทในอุดมคติหรือสิ่งที่สังคมกำหนดไว้ (social prescribed or ideal role) เป็นบทบาทในอุดมคติที่มีการกำหนดสิทธิและหน้าที่ตามตำแหน่งในสังคม

2. บทบาทที่ควรกระทำ (perceived role) เป็นการปฏิบัติหน้าที่ที่แต่ละบุคคลเชื่อว่าควรกระทำตามตำแหน่งที่ได้รับซึ่งอาจจะไม่เหมือนบทบาทในอุดมคติหรืออาจจะแตกต่างกันในแต่ละบุคคล

3. บทบาทที่กระทำจริง (performed role) เป็นบทบาทที่บุคคลได้กระทำไปจริง ซึ่งขึ้นอยู่กับความเชื่อ ความคาดหวัง และการรับรู้ของแต่ละบุคคล ตลอดจนความกดดันและโอกาสในแต่ละสังคมในระยะเวลาหนึ่ง ๆ และยังรวมถึงบุคลิกภาพและประสบการณ์ของแต่ละบุคคลด้วย

สมเพียร เกษมทรัพย์ (2541, หน้า 65-66) ได้จำแนกบทบาทออกเป็น 3 ด้านคือ

1. บทบาทในอุดมคติ (ideal role) ได้แก่ บทบาทที่กำหนดไว้ตามความคาดหวังของบุคคลทั่วไปในสังคมเพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติ เป็นแบบฉบับที่สมบูรณ์ ซึ่งผู้ที่มีสถานภาพนั้น ๆ ควรกระทำแต่อาจไม่มีใครทำตามนั้นก็ได้

2. บทบาทที่บุคคลเข้าใจหรือรับรู้ (perceived role) เป็นบทบาทที่บุคคลคาดคิดด้วยตัวเองว่าควรเป็นอย่างไร ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับทัศนคติ ค่านิยม บุคลิกภาพ และประสบการณ์ของแต่ละบุคคลด้วย

3. บทบาทที่แสดงออกจริง (actual หรือ enacted role) เป็นการกระทำที่บุคคลปฏิบัติจริงๆ ขึ้นอยู่กับเหตุการณ์เฉพาะหน้าในขณะนั้นด้วย จึงทำให้การแสดงบทบาทแตกต่างกันไป

สรุปได้ว่า บทบาทเป็นการกระทำหรือพฤติกรรมของบุคคลที่แสดงออกมาของเงื่อนไขตามหน้าที่ความรับผิดชอบของตำแหน่งที่ดำรงอยู่ ซึ่งการแสดงออกของบทบาทนั้นจะมีส่วนเกี่ยวข้องกับความคิดของผู้ดำรงตำแหน่งนั้น ๆ และหากมีความขัดแย้งทางด้านบทบาทเกิดขึ้น จะทำให้บุคคลที่เผชิญความขัดแย้งนั้นเกิดความไม่แน่ใจในการกระทำของตน ผลที่ตามมาก็คือประสิทธิภาพในการทำงานลดลง

2. ครูสังคมศึกษาและบทบาทของครูสังคมศึกษา

คือ ครูที่สอนในรายวิชาสังคมศึกษา ซึ่งขอบข่ายของวิชามีความกว้างขวางครอบคลุมเกือบทุกวิชา ดังเช่น พชร มีกลาง (2542, หน้า 18) กล่าวว่าครูสังคมศึกษาคือครูของสังคม เราจึงให้ความหมายของครูสังคมศึกษาตามความสำคัญของบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบต่อกระบวนการวิชาที่สอนในโรงเรียน และการมีส่วนรับผิดชอบต่อปัญหาของชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการปลูกฝังด้านเจตคติ อุดมคติ ค่านิยม และความเป็นพลเมืองดีมากกว่าครูที่สอนในสาขาวิชาอื่น ๆ เพราะวิชาสังคมศึกษาเป็นการสอนให้นักเรียน มีพฤติกรรมที่สังคมต้องการกล่าวคือ

เป็นพลเมืองดีของสังคม มีส่วนร่วมแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชน รู้จักการช่วยกันทำงานและการอยู่ร่วมกันอย่างสันติตามระบอบประชาธิปไตย สอดคล้องกับ สุตินันท์ ปรัชญาพทุทธิ (2542, หน้า 24) ที่กล่าวว่าครูสังคมศึกษาที่ดีจะต้องมีองค์ประกอบ ดังนี้

1. มีพื้นฐานความรู้ในสาขาวิชาสังคมศาสตร์ดีพอที่จะนำไปสัมพันธ์กับวิชาอื่น ๆ และรู้สภาพความเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก

2. มีประสบการณ์ทางสังคม ได้แก่ การมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคมเพื่อจะได้นำประสบการณ์เหล่านั้นไปแนะนำผู้อื่นได้

3. มีความรู้และความเชื่อมั่นในการปกครองระบอบประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข

4. มีทักษะในการเป็นผู้นำ มีความสามารถในด้านมนุษยสัมพันธ์ รู้จักพิจารณาแก้ไขปัญหาต่าง ๆ และตัดสินใจได้ถูกต้องเหมาะสมกับเหตุการณ์

5. เป็นผู้นำในกิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียนและชุมชน เป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถในการจัดกิจกรรมของโรงเรียนและการจัดกิจกรรมร่วมกับชุมชนเพราะกิจกรรมต่าง ๆ จะช่วยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยการกระทำและมีประสบการณ์ตรงทางด้านความรู้และสังคม ซึ่งสอดคล้องกับ บุญเลิศ นนทลือชา (2526, หน้า 21) ที่ได้พูดถึงสภาพความเป็นอยู่ ค่านิยม และการสร้างมนุษยสัมพันธ์ในสังคมไทย ในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างครูกับชุมชนไว้ ดังนี้

1. ครูควรจะได้รู้เรื่องชีวิตของเด็กที่บ้าน เพื่อที่จะได้นำเอาสิ่งที่ได้มาปรับปรุงการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับนักเรียน

2. ครูจะต้องหาความรู้เกี่ยวกับชุดวิชาของชุมชนที่ตนอาศัยอยู่ เพื่อจะได้นำเอาไปใช้ให้เป็นประโยชน์ในการสอน

3. ครูควรจะได้ใช้ชุดวิชาของชุมชนให้เกิดประโยชน์แก่โรงเรียนและชุมชนเอง

4. ครูควรพยายามเข้าเป็นสมาชิกขององค์กรหรือสมาคมต่าง ๆ ในชุมชน

5. ครูควรพยายามไปเยี่ยมเยือนผู้ปกครองของเด็กในโอกาสต่าง ๆ เช่น งานบวช งานขึ้นบ้านใหม่ งานแต่งงาน งานศพ เป็นต้น สอดคล้องกับ พนิดา สีนสุวรรณ

(2520, หน้า 18) ได้กล่าวถึงบทบาทของครูสังคมศึกษาว่าควรมีบทบาทดังนี้

1. บทบาทที่เป็นบุคคลร่วมสมัยของสังคมในปัจจุบันและรู้จักปรับตัว รู้จักพินิจวิเคราะห์สภาพสังคมปัจจุบันและคาดคะเนสังคมในอนาคตได้ด้วย

2. บทบาทที่ช่วยส่งเสริมการดำเนินชีวิตตามวิถีทางประชาธิปไตย โดยประพฤติตนเป็นตัวอย่างของสังคมและชุมชน

3. บทบาทในการร่วมกิจกรรมของชุมชนและพยายามสร้างและรักษาความสัมพันธ์อันดีระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

4. บทบาทในการให้การศึกษาแก่สังคมทั้งทางตรงและทางอ้อม

5. บทบาทในการเป็นผู้นำ ครูสังคมศึกษาควรมีบทบาทในการพัฒนาชุมชนที่ตนอาศัยอยู่ โดยอาศัยความร่วมมือจากประชาชน กล่าวหาญที่จะต่อสู้กับความไม่เป็นธรรมในสังคมด้วยวิธีการที่ถูกต้องตามระบอบประชาธิปไตย

6. บทบาทในการศึกษาวิจัยและวิเคราะห์สังคม เช่น ประวัติความเป็นมา สภาพทางการเมือง ความต้องการของประชาชน เพื่อนำประโยชน์มาใช้ในการจัดการเรียนการสอน ปรับปรุงหลักสูตร สร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนได้อย่างดียิ่งขึ้น

นอกจากนี้ "ครูสังคมศึกษายังมีบทบาทต่อชุมชนอื่น ๆ อีก เช่น บทบาทการเป็นที่ปรึกษาของชาวบ้าน การให้บริการด้านอุปกรณ์ทางการศึกษาแก่ชุมชน จัดกิจกรรมต่าง ๆ ตลอดจนให้บริการด้านวิชาการ โดยเฉพาะวิชาทางสังคมศึกษา เพื่อพัฒนาความรู้ ความคิด สติปัญญา" อาทิเช่น การบรรยายเกี่ยวกับการรักษาสีแกดล้อม การอนุรักษ์พลังงาน โดยกระบวนการต่าง ๆ

3. โครงการจักรยานเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและพลังงาน

เนื่องในปี พ.ศ.2545 จากผลการดำเนินงานโครงการรณรงค์ของโรงเรียนไชยโรจน์วิทยา ที่ประสบความสำเร็จตลอดระยะเวลา 3 ปีที่เข้าร่วมโครงการ ทำให้โรงเรียนไชยโรจน์วิทยาได้รับเลือกจากสถาบันวิจัยพลังงานจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยให้เข้าร่วม "โครงการการสร้างพฤติกรรมประหยัดพลังงาน" โดยการจัดโครงการพลังงานศึกษาตามแนวคอนสตรัคติวิซึม สำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษา โดยมีระยะเวลาตั้งแต่เดือนตุลาคม 2545 จนถึงเดือนเมษายน 2548 ซึ่งโรงเรียนได้รับการสนับสนุนอุปกรณ์เพื่อการเรียนรู้และทดลอง ตลอดทั้งงบประมาณสำหรับดำเนินงานจัดทำโครงการด้านการอนุรักษ์พลังงาน และในเดือนธันวาคม 2545 โรงเรียนได้รับการคัดเลือกให้เข้าร่วม "โครงการการสร้างสุขภาพด้วยการใช้รถจักรยานในจังหวัดเชียงใหม่" ได้รับมอบจักรยานคุณภาพดี จำนวน 43 คัน จากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างสุขภาพ (สสส.) เพื่อใช้ในการดำเนินกิจกรรมตามโครงการการสร้างสุขภาพด้วยการใช้รถจักรยานในจังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งปัจจุบันทางโรงเรียนได้เปลี่ยนชื่อโครงการเป็น "โครงการจักรยานเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและพลังงานของโรงเรียนไชยโรจน์วิทยา อำเภอเมืองจังหวัดเชียงใหม่"

การดำเนินกิจกรรมของ โครงการจักรยานเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและพลังงาน
ของโรงเรียนไฮโซโรจน์วิทยา แบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ

1. ให้ความร่วมมือในส่วนของหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนโดยการให้ยืมจักรยาน
ไปใช้ในกิจกรรมเกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและพลังงาน
2. การส่งนักเรียนที่เข้าร่วมในโครงการจักรยานเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและพลังงาน
ของโรงเรียนไฮโซโรจน์วิทยา เข้าร่วมกิจกรรมของหน่วยงานต่าง ๆ

ตัวอย่างกิจกรรม

1. ร่วมกิจกรรมโครงการ “การเสริมสร้างสุขภาพ การใช้จักรยานในเชียงใหม่” ทำกิจกรรม
วันที่ 21 สิงหาคม พ.ศ.2545
2. ร่วมกิจกรรมกับชมรมจักรยานวันอาทิตย์ จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อศึกษาแหล่งเรียนรู้
พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติจังหวัดเชียงใหม่ ทำกิจกรรมวันที่ 11 มกราคม พ.ศ. 2546
3. ขบวนจักรยานรณรงค์ “สองล้อสู่ล้านนา-ชวนประชาร่วมประหยัดพลังงาน”
กรุงเทพฯ-เชียงใหม่ (27 กันยายน 2547 – 3 ตุลาคม 2547) ทำกิจกรรม วันเสาร์ที่ 25 กันยายน
พ.ศ.2547
4. ขบวนจักรยานรณรงค์ “สองล้อสู่ล้านนา-ชวนประชาร่วมประหยัดพลังงาน”
กรุงเทพฯ-เชียงใหม่ (27 กันยายน 2547 – 3 ตุลาคม 2547) ทำกิจกรรม วันอาทิตย์ที่ 26 กันยายน
พ.ศ.2547
5. ขบวนจักรยานต้อนรับ ขบวนจักรยานรณรงค์ “สองล้อสู่ล้านนา-ชวนประชาร่วม
ประหยัดพลังงาน” กรุงเทพฯ-เชียงใหม่ (27 กันยายน 2547 – 3 ตุลาคม 2547) ทำกิจกรรม
วันอาทิตย์ที่ 3 ตุลาคม พ.ศ.2547
6. ขบวนจักรยานต้อนรับขบวนจักรยานรณรงค์ “สองล้อสู่ล้านนา-ชวนประชาร่วม
ประหยัดพลังงาน” กรุงเทพฯ-เชียงใหม่ (27 กันยายน 2547 – 3 ตุลาคม 2547) ทำกิจกรรม
วันจันทร์ ที่ 4 ตุลาคม พ.ศ.2547
7. การอบรมเพื่อสอบใบขับขี่รถจักรยานเพื่อสุขภาพและรักษ์พลังงาน
โรงเรียนไฮโซโรจน์วิทยา รุ่นที่ 2 ทำกิจกรรมวันศุกร์ ที่ 5 พฤศจิกายน พ.ศ. 2547
8. ขบวนจักรยานร่วมรณรงค์การใช้เส้นทางจักรยานถนนเชียงใหม่-สันกำแพง
กับชมรมจักรยานวันอาทิตย์ ทำกิจกรรมวันอาทิตย์ที่ 21 สิงหาคม พ.ศ.2548

4. บทบาทของครูสังคมนศึกษาต่อการส่งเสริมโครงการจักรยานเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและพลังงานของโรงเรียนไชยโรจน์วิทยา

การศึกษาของศูนย์นวัตกรรมการศึกษาเพื่อการพัฒนาแห่งเอเชีย หรือ (ACEID) (อ้างใน สกส สกสคช, 2542, หน้า 21) ที่ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับบทบาทของครูที่พึงมีต่อชุมชนว่าครูไม่เพียงแต่มีบทบาทหน้าที่ทำการสอนในโรงเรียนเท่านั้น แต่ยังต้องมีบทบาทในการพัฒนาชุมชนชนบท ซึ่งจำแนกตามบทบาทได้ดังนี้

1. บทบาทในการติดต่อสื่อสาร (Communicator) การได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับนโยบายและโครงการต่าง ๆ ของรัฐบาลเป็นสิ่งที่มีความจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับการพัฒนาประเทศ ประชาชนที่อยู่ในชนบทห่างไกลควรมีโอกาสได้รับรู้ข่าวสารความเคลื่อนไหวของบ้านเมือง เพื่อให้มีโอกาสได้สนองนโยบายและมีส่วนร่วมโครงการต่าง ๆ ของรัฐบาล โดยผู้ที่สามารถแจ้งข่าวความเคลื่อนไหวของบ้านเมือง ตลอดจนนโยบายและโครงการต่าง ๆ ของรัฐบาลให้ประชาชนในชนบทรับรู้ได้ดีที่สุดก็คือครู โดยเฉพาะครูสังคมนศึกษาที่มีความรู้ในสาขาวิชาที่ต้องเกี่ยวข้องและติดตามข่าวสารของบ้านเมืองตลอดเวลา ดังนั้นครูสังคมนศึกษาจึงต้องมีบทบาทในฐานะเป็นผู้ติดต่อสื่อสารที่สำคัญของชุมชน

2. บทบาทในการเป็นผู้สนับสนุนส่งเสริม (Promoter) โครงการต่าง ๆ ของประเทศชาติ และชุมชน กิจกรรมพัฒนาต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นตามโครงการดังกล่าวจะบรรลุเป้าหมายจะต้องได้รับการส่งเสริมร่วมมือจากประชาชนในชุมชนนั้น ๆ ด้วย และด้วยเหตุที่ครูสังคมนศึกษาอยู่ในฐานะที่ประชาชนให้ความเชื่อถือและไว้วางใจ ครูสังคมนศึกษาจึงมีบทบาทในฐานะผู้สนับสนุนโครงการต่าง ๆ ด้วย

3. บทบาทในการเป็นผู้ทำงานบูรณะชนบท (Rural Reconstruction Worker) โดยการเข้าไปมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมของชุมชน ทั้งนี้เพราะครูสังคมนศึกษามีความผูกพันใกล้ชิดกับชุมชนตลอดเวลา ครูจึงต้องมีบทบาทและหน้าที่การทำงานพัฒนาชุมชน เป็นผู้ให้ความรู้แก่ชุมชนอีกด้วย

4. บทบาทในฐานะเป็นผู้แปลความหมาย (Interpreter) เป็นบทบาทในการให้ข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาและความต้องการของชุมชนแก่หน่วยงานต่าง ๆ ที่เข้าไปดำเนินโครงการพัฒนา เพื่อให้ได้รับข้อมูลที่ถูกต้องตามสภาพความเป็นจริง

5. บทบาทในการเป็นผู้เรียนรู้ (Learner) หมายความว่า การที่ครูจะต้องศึกษา ทำความเข้าใจสภาพของชุมชน ทั้งทางกายภาพ เศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรม การปกครอง ตลอดจน การเปลี่ยนแปลงของชุมชนด้านต่าง ๆ เพื่อให้สามารถทราบถึงปัญหาและความต้องการของชุมชน ได้อย่างถูกต้อง

6. บทบาทในการเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง (Change Agent) หรือการเป็นตัวเร่ง ในการพัฒนา กระตุ้นให้คนในชุมชนตื่นตัวในการพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของตนให้ดีขึ้นและ พร้อมที่จะรับ โครงการใหม่ ๆ การเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมตะวันตก เทคโนโลยี และ การสื่อสารต่าง ๆ

7. บทบาทในการเป็นนักนวัตกรรม (Innovator) เป็นบทบาทในการแสวงหาเทคนิค ที่เหมาะสมมาใช้ในการพัฒนาอาชีพของคนในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นการแปรรูปผลิตภัณฑ์ ทางการเกษตร การใช้เทคนิคในการจัดการปัญหาสิ่งแวดล้อมในชุมชน เป็นต้น

8. บทบาทในการเป็นผู้แก้ปัญหา (Problem Solver) ของชุมชน หมายถึงการจัด ดำเนินการหรือการมีส่วนร่วมกับชุมชนในการป้องกันและแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นทั้งทางด้าน สังคมวัฒนธรรม การเมืองการปกครอง สิ่งแวดล้อมของชุมชน

9. บทบาทในการเป็นผู้จัดรวบรวม (Organizer) หมายถึงการเป็นผู้รวมกลุ่มบุคคลหรือ รวบรวมทรัพยากรในชุมชนเพื่อดำเนินโครงการหรือจัดกิจกรรมให้เกิดประโยชน์แก่ชุมชน อย่างกว้างขวางเพื่อการสร้างชุมชนที่เข้มแข็ง

10. บทบาทในการเป็นผู้ผสมผสาน (Integrator) กิจกรรมและประสบการณ์ต่าง ๆ ทั้งในและนอกโรงเรียน สนับสนุนการมีส่วนร่วมโครงการกับหน่วยงานทั้งในและนอกชุมชน

11. บทบาทในการเป็นผู้ประสานงาน (Co-ordinator) ครูสังคมศึกษาในฐานะ เป็นบุคลากรของชุมชนที่มีความรู้ มีการศึกษาดี ควรทำหน้าที่เป็นผู้ประสานประโยชน์ในกิจกรรม หรือโครงการต่าง ๆ ของชุมชนตามความเหมาะสม ซึ่งจะช่วยเหลือถึงความเข้าใจและความ สุขอยู่เปล่าของทรัพยากรได้อีกทางหนึ่ง

บทบาทต่าง ๆ ที่กล่าวมาข้างต้น เป็นบทบาทและหน้าที่ที่ครูสังคมศึกษา ที่ได้ชื่อว่าเป็น ครูของสังคมพียงนำไปปฏิบัติในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมตามบทบาทหน้าที่โดยอ้อม และโดยบทบาทตามจิตสำนึกต่อการส่งเสริมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและพลังงาน

5. ประวัติโรงเรียนไชยโรจน์วิทยา

โรงเรียนไชยโรจน์วิทยา ก่อตั้งขึ้นโดยท่านอาจารย์เสงี่ยม ไชยโรจน์ อดีตข้าราชการกระทรวงธรรมการ ครูใหญ่โรงเรียนประชาบาลอำเภอสันทราย อดีตครูโรงเรียนมงฟอร์ตวิทยาลัย โดยระยะแรกได้เปิดเป็นสถานรับเลี้ยงเด็ก ได้รับความนิยมนิยมจากผู้ปกครองเป็นอันมากด้วยการสอนแบบเกมและอุปกรณ์ ซึ่งในสมัยนั้นนับว่าเป็นการสอนที่ทันสมัยมาก ประกอบกับการสนับสนุนจากครอบครัวผู้ว่าราชการจังหวัด พ่อค้าและคหบดี จึงได้ยื่นเรื่องขออนุญาตจัดตั้งโรงเรียนและได้รับอนุญาตให้เปิดทำการสอนตั้งแต่วันที่ 17 พฤษภาคม พ.ศ. 2505 ณ ที่ดินเลขที่ 27 ถนนเจริญประเทศ ตำบลช้างคลาน อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ของ นางสาวกึ่งแก้ว วิบูลสันติ คหบดีผู้ใจบุญของจังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งได้ให้โรงเรียนเช่าทำกิจการโรงเรียนเป็นเวลา 10 ปี ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2505-2515 ต่อมาเจ้าของที่ดินได้ทำพินัยกรรมบริจาคที่ดินที่เป็นสถานที่ตั้งโรงเรียน ให้คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ โรงเรียนไชยโรจน์วิทยาจึงได้รับความกรุณาจากคณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ให้เช่าต่อมาจนถึงปัจจุบัน

โรงเรียนไชยโรจน์วิทยาเป็นโรงเรียนเอกชน สังกัดสำนักบริหารงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน เขตพื้นที่ 1 จังหวัดเชียงใหม่ กระทรวงศึกษาธิการ มีขนาดพื้นที่ จำนวน 5 ไร่ 2 งาน 20 ตารางวา ด้านทิศตะวันออกติดแม่น้ำปิง ที่เหลืออีก 3 ด้านติดชุมชน ซึ่งชุมชนโดยรอบเป็นชุมชนขนาดเล็กเรียกกันว่า "ชุมชนบ้านเม็ง" โรงเรียนเปิดทำการสอนตั้งแต่ระดับก่อนประถมศึกษา ประถมศึกษา และมัธยมศึกษาตอนต้น โดยรับนักเรียนสหศึกษาทั้งชายและหญิง เริ่มเปิดทำการสอนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ในปีการศึกษา 2505 จนถึงปีการศึกษา 2511 จึงเปิดสอนครบทุกชั้นเรียน และมีนักเรียนจบการศึกษาชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น (ม.ศ.3) รุ่นที่ 1 ในปี พ.ศ. 2512

ในปี พ.ศ. 2517 โรงเรียนพัฒนาขึ้นในทุกด้านและประกอบกับได้รับการประเมินความพร้อมจากหน่วยงานในท้องถิ่น จึงได้ยื่นเรื่องเพื่อขอรับรองวิทยฐานะคุณภาพการศึกษา และได้รับการตรวจประเมินคุณภาพการศึกษาโดยผู้ตรวจจากส่วนกลาง จึงได้รับการรับรองวิทยฐานะมาตรฐานคุณภาพการศึกษาจากกระทรวงศึกษาธิการ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2517 เป็นต้นมา โรงเรียนไชยโรจน์วิทยา ได้ดำเนินงานสนองตามปรัชญา วิสัยทัศน์ ภารกิจ เป้าหมาย และนโยบายการจัดการศึกษาของโรงเรียนมาโดยตลอด โดยเฉพาะการส่งเสริมให้นักเรียนอนุรักษ์ขนบธรรมเนียม ประเพณี และวัฒนธรรมอันดีงามของล้านนา ปลุกฝังให้นักเรียนรู้จักการเสียสละตามพระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่ว่า "เสียสละประโยชน์ส่วนตนเพื่อประโยชน์ส่วนรวม" ตลอดทั้งการเสริมสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างบ้าน-โรงเรียน-ชุมชน

สิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำโรงเรียน คือพระพุทธรูปพญายูและองค์เทพสิทธิธาดาตามหาบติ มีสัญลักษณ์โรงเรียนเป็นรูปคบเพลิง อันหมายถึง ความสว่างไสวและความเจริญรุ่งเรือง สีประจำโรงเรียนคือสีแดงและสีน้ำเงิน ซึ่งมีความหมายถึงความเจริญก้าวหน้าและความสามัคคีรวมเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน

ในปี พ.ศ.2535 คณะกรรมการบริหารคณะลูกเสือแห่งชาติจากกรุงเทพมหานคร ได้ให้เกียรติมาปลูก "ต้นไม้สัก" ไว้เป็นที่ระลึกภายในโรงเรียน จำนวน 8 ต้น จึงเป็นการจุดประกายให้จัดทำโครงการ "ปลูกป่าถาวรเฉลิมพระเกียรติ" เนื่องในวโรกาสพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงครองราชย์ครบ 50 ปี ตั้งแต่ปี พ.ศ.2538 จนถึงปัจจุบัน

สืบเนื่องจากการดำเนินงานเพื่อสิ่งแวดล้อมของโรงเรียน ดังนั้น ในปี พ.ศ.2541 โรงเรียนไชยโรจน์วิทยา จึงได้รับการคัดเลือกให้เข้าร่วม "โครงการรุ่งอรุณ" ที่จัดตั้งขึ้น โดยความร่วมมือของกระทรวงศึกษาธิการ สำนักงานคณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติ และสถาบันสิ่งแวดล้อมไทยโดยความสนับสนุนของกองทุนเพื่อส่งเสริมการอนุรักษ์พลังงาน ตลอดระยะเวลา 3 ปี ตั้งแต่ปี พ.ศ.2541-2543

ในปี พ.ศ.2542 โรงเรียนไชยโรจน์วิทยาได้รับเลือกให้เป็น "โรงเรียนนำร่องโครงการโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ" ของกระทรวงสาธารณสุข ได้รับการสนับสนุนแนวทางการดำเนินงานที่เน้นการจัดการเรียนรู้โดยกระบวนการทักษะชีวิตจากศูนย์ส่งเสริมสุขภาพ เขต 10 ตั้งแต่ปี พ.ศ.2542 จนถึงปัจจุบัน

ในปี พ.ศ.2543 โรงเรียนไชยโรจน์วิทยาได้รับเกียรติจากเพื่อนโรงเรียน หน่วยงานต่าง ๆ ตลอดจนสื่อมวลชนทั้งจากส่วนกลางและส่วนภูมิภาคมาเยี่ยมชมและศึกษาดูงานด้านการอนุรักษ์พลังงานและสิ่งแวดล้อม และงานโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพของโรงเรียนอย่างสม่ำเสมอ อีกทั้งการออกเผยแพร่ขยายผลของคณะทำงานโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพไชยโรจน์วิทยาสู่ชุมชน ตั้งแต่ปี พ.ศ.2543 เป็นต้นมา ทำให้ในปี พ.ศ.2545 โรงเรียนไชยโรจน์วิทยา ได้รับการประกาศให้เป็น "โรงเรียนต้นแบบโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ" ของกรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข นับเป็นความสำเร็จที่น่าภูมิใจอย่างยิ่งของบุคลากรไชยโรจน์วิทยาทุกคน

ในปี พ.ศ.2544 ผู้บริหารและคณะครูทุกคน มีความตั้งใจและมุ่งมั่นที่จะพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาของโรงเรียนโดยเฉพาะระดับมัธยมศึกษา ซึ่งเป็นสัมฤทธิ์ผลของโรงเรียนให้มีมาตรฐานตามเกณฑ์มาตรฐานสากล จึงได้เสนอชื่อเข้ารับการประเมินโรงเรียนพระราชทาน ผลปรากฏว่าโรงเรียน "ผ่าน" การประเมินระดับอำเภอได้รับเลือกให้เป็นตัวแทนโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดเล็กของอำเภอเมืองเชียงใหม่ และ "ผ่าน" การประเมินระดับจังหวัด ได้รับเลือกให้เป็น

ตัวแทนของจังหวัดเชียงใหม่ เข้ารับการประเมินกับตัวแทนจากจังหวัดอื่น ๆ ในเขตการศึกษา 8 ซึ่งผลการประเมินของคณะกรรมการระดับเขตการศึกษา คือ โรงเรียนไชยโรจน์วิทยา ได้คะแนนเป็นอันดับที่ 2 ของเขตการศึกษา 8 จึงได้รับการประกาศเกียรติคุณให้เป็น "โรงเรียนที่ได้รับรางวัลชมเชยการประกวดโรงเรียนพระราชทาน" ในปี พ.ศ.2545 โรงเรียนได้เสนอชื่อเข้ารับการประเมินโรงเรียนพระราชทานอีกครั้งหนึ่ง ซึ่งผลการประเมิน โรงเรียนได้รับรางวัลชมเชย 2 ปีติดกัน คือปี พ.ศ.2544 และ พ.ศ.2545

ในปี พ.ศ.2545 จากผลการดำเนินงานโครงการรุ่งอรุณ ที่ประสบความสำเร็จตลอดระยะ 3 ปีที่เข้าร่วมโครงการทำให้โรงเรียนไชยโรจน์วิทยาได้รับเลือกจากสถาบันวิจัย พลังงานจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ให้เข้าร่วม "โครงการการสร้างพฤติกรรมประหยัดพลังงาน" โดยการจัดโครงการพลังงานศึกษาตามแนวคอนสตรัคติวิซึม สำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษา โดยมีระยะเวลาตั้งแต่เดือนตุลาคม 2545 จนถึงเดือนเมษายน 2548 ซึ่งโรงเรียนได้รับการสนับสนุนอุปกรณ์เพื่อการเรียนรู้และทดลอง ตลอดทั้งงบประมาณสำหรับดำเนินงานจัดทำโครงการด้านการอนุรักษ์พลังงาน

และในเดือนธันวาคม พ.ศ.2545 โรงเรียนได้รับการคัดเลือกให้เข้าร่วม "โครงการการสร้างสุขภาพด้วยการใช้รถจักรยานในจังหวัดเชียงใหม่" ได้รับมอบจักรยานคุณภาพดีจำนวน 43 คัน จากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างสุขภาพ (สสส.) เพื่อใช้ในการดำเนินกิจกรรมตามโครงการการสร้างสุขภาพด้วยการใช้รถจักรยานในจังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งปัจจุบันทางโรงเรียนได้เปลี่ยนชื่อโครงการเป็น "โครงการจักรยานเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและพลังงานของโรงเรียนไชยโรจน์วิทยา อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่"

6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษาบทบาทของครูสังคมศึกษาต่อการส่งเสริมโครงการจักรยานเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและพลังงานของโรงเรียน พบว่าการศึกษาโดยตรงยังไม่มีผู้ทำการศึกษา แต่ที่มีการศึกษาในลักษณะอื่น ๆ ซึ่งใกล้เคียงกันดังผลการวิจัยต่อไปนี้

อุดม อัมพรพันธ์ (2534) ทำการศึกษาเกี่ยวกับการสร้าง และวัดผลสัมฤทธิ์ของหลักสูตรสิ่งแวดล้อมศึกษาด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยใช้แบบเรียนด้วยตนเอง พบว่าผู้เรียนคืออาสาสมัครสาธารณสุข หลังจากผ่านการเรียนด้วยแบบเรียนด้วยตนเองแล้ว มีความรู้ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมสูงกว่าก่อนเรียนด้วยแบบเรียนด้วยตนเอง

และยังพบว่าปัจจัยที่ทำให้เกิดการเรียนรู้ขึ้นกับเพศ อายุ การศึกษา การใช้ประโยชน์ที่ดิน ประสิทธิภาพเดิมที่เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม และการรับรู้ข่าวสารด้านสิ่งแวดล้อมอีกด้วย

กิตติ จรรยาวัฒน์ (2535) ได้ศึกษาเกี่ยวกับ พฤติกรรมและการรับรู้ของประชาชน ต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ : กรณีศึกษาบ้านแพะ อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ และบ้านทุ่งยาว อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน จากการศึกษาพบว่าพฤติกรรมการรับรู้ด้านการอนุรักษ์ ทรัพยากรป่าไม้ของประชาชนทั้ง 2 กรณี มีปัจจัยที่สำคัญเกื้อหนุนการรับรู้ และพฤติกรรม คือการพัฒนาการรับรู้ข่าวสาร ข้อมูลความคิดและกระบวนการในการรวบรวมข่าวสาร อย่างเป็นระบบ นอกจากนี้ ประชาชนมีประสบการณ์ด้านปัญหาสิ่งแวดล้อมอยู่บ้างแล้ว อีกปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ประชาชนมีพฤติกรรมและการรับรู้ด้านสิ่งแวดล้อม คือ ลักษณะอาชีพ ของประชาชน

สุนีย์ สิววรรณ (2540) ได้ศึกษาเรื่องความรู้และพฤติกรรมเกี่ยวกับปัญหาสิ่งแวดล้อม ของนักศึกษาพยาบาลชนนิ เขตภาคเหนือ พบว่านักศึกษาพยาบาลมีความรู้ด้านสิ่งแวดล้อม ในระดับปานกลาง ในเรื่องมลพิษทางอากาศ มลพิษทางน้ำ มลภาวะทางเสียง ส่วนพฤติกรรม ที่เกี่ยวกับปัญหาสิ่งแวดล้อม ด้านอากาศ น้ำ เสียง ขยะมูลฝอย สารพิษ ในระดับปานกลาง เช่นเดียวกัน นอกจากนี้ยังพบว่านักศึกษาที่ผลการเรียนระดับสูงกับนักศึกษาที่มีผลการเรียนต่ำกว่า มีความรู้ด้านสิ่งแวดล้อมต่างกัน ส่วนความสัมพันธ์ระหว่างความรู้กับพฤติกรรมที่เกี่ยวกับปัญหา สิ่งแวดล้อมมีความสัมพันธ์กันในทางบวก

ชรินทร์ มั่งคั่ง (2543) ทำการศึกษาเกี่ยวกับ ความต้องการพัฒนาสมรรถภาพการวิจัย ของครูสังคมศึกษาใน โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา เขตการศึกษา 8 โดยทดลองกับ กลุ่มตัวอย่างครูสังคมศึกษา จำนวน 298 คน ผลการวิจัยพบว่าครูสังคมศึกษามีความต้องการพัฒนา สมรรถภาพการวิจัยโดยรวมในระดับมากที่สุด และเมื่อเปรียบเทียบความต้องการพัฒนา สมรรถภาพการวิจัยของครูสังคมศึกษาในเรื่อง ครูสังคมศึกษาที่มีประสบการณ์สอน 1-10 ปี และ มีประสบการณ์สอนมากกว่า 10 ปี และไม่มีประสบการณ์การทำวิจัย เคยและไม่เคยนำผลการวิจัย ไปใช้ พบว่าครูสังคมศึกษามีความต้องการพัฒนาสมรรถภาพการวิจัยไม่แตกต่างกัน สำหรับเรื่อง ครูสังคมศึกษาที่เคยและไม่เคยอบรมหรือสัมมนาการทำวิจัย พบว่าครูสังคมศึกษามีความต้องการ พัฒนาสมรรถภาพการวิจัยแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

พัสดราภรณ์ มะโนแสน (2546) ได้ศึกษาบทบาทของครูสังคมศึกษาต่อการป้องกัน ปัญหาสุขภาพจิตของนักเรียนในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา อำเภอองาว จังหวัดลำปาง ประชากรในการวิจัย คือผู้บริหารโรงเรียน จำนวน 8 คน หัวหน้าหมวดวิชาสังคมศึกษา

จำนวน 8 คน ครูสังคมศึกษา จำนวน 17 คน และกลุ่มตัวอย่างนักเรียน จำนวน 539 คน ในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2545 พบว่าบทบาทของครูสังคมศึกษาต่อการป้องกันปัญหายาเสพติดของนักเรียนด้านมาตรการทางการศึกษาในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนภายในห้องเรียนนั้น ครูสังคมศึกษาและนักเรียนเห็นตรงกันว่าครูสังคมศึกษาปฏิบัติบทบาทมากที่สุด คือการนำเอาหลักธรรมะ จริยธรรม คุณธรรม มาถ่ายทอดปลูกฝังให้นักเรียนเกิดจิตสำนึกถึงภัยยาเสพติด และรู้จักนำธรรมะมาใช้ในการปฏิบัติตนเองให้ห่างไกลจากภัยยาเสพติด ส่วนผู้บริหารโรงเรียนและหัวหน้าหมวดวิชาสังคมศึกษาเห็นตรงกันว่าครูสังคมศึกษาปฏิบัติบทบาทมากที่สุด คือการวัดผลประเมินผลโดยใช้แบบทดสอบ และผู้บริหารโรงเรียนยังเห็นว่าครูสังคมศึกษาปฏิบัติบทบาทมากที่สุดอีกบทบาทหนึ่ง คือการใช้วิธีการสอนแบบบรรยาย อธิบายหน้าชั้นเรียน ด้านมาตรการทางการศึกษาในการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรภายนอกห้องเรียนนั้น ครูสังคมศึกษาผู้บริหารโรงเรียน หัวหน้าหมวดวิชาสังคมศึกษา เห็นตรงกันว่าครูสังคมศึกษาปฏิบัติบทบาทด้านนี้มากที่สุดคือการมีส่วนร่วมในกิจกรรมเสริมหลักสูตรเพื่อการป้องกันยาเสพติดในการจัดกิจกรรมลูกเสือ เนตรนารี โดยที่นักเรียน ผู้บริหารโรงเรียนและหัวหน้าหมวดวิชาสังคมศึกษา ยังเห็นตรงกันว่าครูสังคมศึกษาปฏิบัติบทบาทมากที่สุดคือการเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมโครงการโรงเรียนสีขาว การมีส่วนร่วมกับครูในโรงเรียนในการวางแผนจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรที่เกี่ยวกับยาเสพติดมีส่วนร่วมในโครงการสนทนา กิจกรรมเข้าค่ายทางศาสนา รายงานนักเรียน กลุ่มเสี่ยงแก่หน่วยงานต้นสังกัด ร่วมมือประสานงานกับสาธารณสุข เจ้าหน้าที่ตำรวจที่มาจัดอบรมให้ความรู้เรื่องยาเสพติดแก่นักเรียน ด้านมาตรการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ภายในห้องเรียน ครูสังคมศึกษาและนักเรียนเห็นตรงกันว่าครูสังคมศึกษาปฏิบัติบทบาทด้านนี้มากที่สุดคือได้อบรมเผยแพร่ความรู้เรื่องยาเสพติดและวิธีป้องกันปัญหายาเสพติดให้แก่นักเรียน เช่น การประชุม หรือ โฮมรูม ส่วนผู้บริหารโรงเรียน และหัวหน้าหมวดวิชาสังคมศึกษาเห็นตรงกันว่าครูสังคมศึกษาปฏิบัติบทบาทด้านนี้มากที่สุดคือมีส่วนร่วมในการจัดบอร์ด ป้ายนิเทศ ตามมุมห้องเรียน ด้านมาตรการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์นอกห้องเรียน ครูสังคมศึกษาเห็นว่าครูสังคมศึกษาปฏิบัติบทบาทด้านนี้มากที่สุดคือการมีส่วนร่วมในกิจกรรมเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ในการจัดนิทรรศการในโอกาสวันสำคัญ เช่น วันต่อต้านยาเสพติดสากล ส่วนนักเรียน ผู้บริหารโรงเรียนและหัวหน้าหมวดวิชาสังคมศึกษาเห็นตรงกันว่าครูสังคมศึกษาปฏิบัติบทบาทมากที่สุดคือ การมีส่วนร่วมในกิจกรรมเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ในการจัดป้ายนิเทศหรือบอร์ดต่าง ๆ ในโรงเรียน ตามอาคารเรียน การแจ้งข่าวประชาสัมพันธ์ให้นักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมที่เกี่ยวกับยาเสพติดผ่านการอบรมหน้าเสาธงหรือการรายงานเสียงตามสาย

วิรัตน์ ใจเอื้อ (2546) ได้ศึกษาบทบาทของครูสังคมศึกษาในด้านการส่งเสริมประชาธิปไตยในชุมชนหมู่บ้านสบขาม ตำบลขุนควร อำเภอโป่ง จังหวัดพะเยา ประชากรที่ใช้ในการวิจัยคือครูสังคมศึกษา จำนวน 6 คน ผู้นำชุมชน จำนวน 14 คน และตัวแทนประชาชน จำนวน 54 คน พบว่าบทบาททางด้านการเผยแพร่ความรู้ในการส่งเสริมประชาธิปไตยแก่ชุมชนมากที่สุดเป็นอันดับหนึ่งนั้น ครูสังคมศึกษา ผู้นำชุมชน และตัวแทนประชาชนเห็นตรงกันว่า ครูสังคมศึกษาได้ปฏิบัติบทบาทในการเผยแพร่ความรู้เรื่องวิธีการใช้สิทธิในการเลือกตั้ง โดยมีการเผยแพร่ความรู้ให้แก่เยาวชนและใช้วิธีการเผยแพร่ความรู้ผ่านนักเรียนไปสู่ผู้ปกครอง ส่วนเครื่องมือที่ใช้คือหอกระจายข่าวประจำหมู่บ้านและใช้ช่วงเวลาปิดภาคเรียน โดยมีอุปสรรคของการเผยแพร่ความรู้คือการไม่มีเวลาเพียงพอ สำหรับจำนวนครั้งและปัจจัยในการเผยแพร่ความรู้ นั้น ครูสังคมศึกษาเห็นว่า 3 ครั้งต่อ 1 ภาคเรียน และงบประมาณคือปัจจัยสำคัญ แต่ผู้นำชุมชนและตัวแทนประชาชนเห็นว่ามีการเผยแพร่ 1 ครั้ง ต่อ 1 ภาคเรียน และความพร้อมของครูสังคมศึกษาคือปัจจัยสำคัญ บทบาทด้านการจัดกิจกรรมรณรงค์เพื่อส่งเสริมประชาธิปไตยแก่ชุมชนมากที่สุดนั้น ครูสังคมศึกษา ผู้นำชุมชน และตัวแทนประชาชนเห็นตรงกันว่า ครูสังคมศึกษาได้ปฏิบัติบทบาทในการจัดกิจกรรมรณรงค์การใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้ง โดยกลุ่มคนที่จัดกิจกรรมให้มากที่สุดคือเยาวชน และเครื่องมือที่ช่วยในการจัดกิจกรรมคือป้ายนิเทศ สำหรับความร่วมมือในการจัดกิจกรรมนั้น ครูหมวดวิชาสังคมศึกษาให้ความร่วมมือมากที่สุด โดยปัจจัยที่มีส่วนสำคัญต่อการจัดกิจกรรมคือความร่วมมือจากทุก ๆ ฝ่ายในการจัดกิจกรรมรณรงค์ ส่วนอุปสรรคที่พบในการจัดกิจกรรมรณรงค์คือการไม่มีเวลาเพียงพอของฝ่ายต่าง ๆ ที่ร่วมกันจัดกิจกรรม สำหรับวิธีการจัดกิจกรรมรณรงค์นั้น ครูสังคมศึกษาและตัวแทนประชาชนเห็นตรงกันว่า ควรใช้วิธีการจัดกิจกรรมเดินขบวนรณรงค์ประชาสัมพันธ์ แต่ผู้นำชุมชนเห็นว่าควรจัดกิจกรรมอบรมสัมมนา อีกทั้งจำนวนครั้งที่จัดกิจกรรมนั้น ครูสังคมศึกษาได้มีการจัดกิจกรรมรณรงค์ 2 ครั้งต่อ 1 ภาคเรียน แต่ผู้นำชุมชนและตัวแทนประชาชนเห็นว่ามีการจัดกิจกรรม 1 ครั้ง ต่อ 1 ภาคเรียน และบทบาททางด้านการสร้างค่านิยมในการส่งเสริมประชาธิปไตยแก่ชุมชนมากที่สุดเป็นอันดับหนึ่งนั้น ครูสังคมศึกษา ผู้นำชุมชนและตัวแทนประชาชนเห็นตรงกันว่า ผู้ที่ควรสร้างค่านิยมให้เกิดขึ้นคือเยาวชน โดยวิธีการที่เหมาะสมในการสร้างค่านิยมคือการจัดอบรมสัมมนาทางประชาธิปไตย ส่วนเครื่องมือที่นำมาใช้เพื่อช่วยสร้างค่านิยมคือเทปวีดีโอ สำหรับระยะเวลาที่เหมาะสมในการสร้างค่านิยมคือใช้เวลาต่อเนื่องตลอดทั้งปี และปัจจัยที่มีส่วนสำคัญในการสร้างค่านิยมคือความร่วมมืออย่างจริงจังของทุกฝ่าย ส่วนอุปสรรคที่พบในการสร้างค่านิยมคือการขาดความร่วมมือจากประชาชนและหน่วยงานต่าง ๆ ในชุมชน

สำหรับค่านิยมที่ควรสร้างให้เกิดขึ้นในชุมชนนั้น ครูสังคัมศึกษาเห็นว่าการเคารพสิทธิเสรีภาพของบุคคล แต่ผู้นำชุมชนและตัวแทนประชาชนเห็นว่าความสามัคคีในหมู่คณะเป็นค่านิยมที่ควรสร้างขึ้น ส่วนสิ่งที่ครูสังคัมศึกษาได้ปฏิบัติเป็นแบบอย่างเพื่อสร้างค่านิยมในการส่งเสริมประชาธิปไตยแก่ชุมชนนั้น ครูสังคัมศึกษาเห็นว่าการปฏิบัติบทบาทเป็นพลเมืองที่ดีของสังคม แต่ผู้นำชุมชนและตัวแทนประชาชนเห็นว่าครูสังคัมศึกษาได้ปฏิบัติบทบาทการยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นเป็นแบบอย่างของการสร้างค่านิยมในการส่งเสริมประชาธิปไตยแก่ชุมชน

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright © by Chiang Mai University
All rights reserved